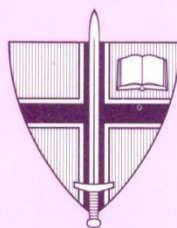

HONVÉDELMI MINISZTERIUM
ZRÍNYI MIKLÓS NEMZETVÉDELMI EGYETEM

VÁLOGATÁS

a hadtudomány doktoranduszainak
tanulmányaiból

2007/1

Kiadja:

Honvédelmi Minisztérium Kommunikációs és Toborzó Főosztály
Tudományszervező és Tervező Osztály
és a
Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem

A közreadott cikkek
a doktoranduszok, az egyéni felkészülők és a doktorjelöltek
tanulmányai, amelyek
a témavezetők lektorálásával és jóváhagyásával
kerülnek közlésre.

Szerkesztette:

Horváth István nyá. ezredes

*A közlésre szánt tanulmányokat kérjük
az alábbi címre eljuttatni:*

Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem
Doktori és Habilitációs Központ
Dr. Padányi József mk. ezredes
Telefon: 29-275
E-mail: padanyi.jozsef@zmne.hu

ISSN 1587-558X

Felelős kiadó:

Bocskai István szóvivő, főosztályvezető
Nyomdai előkészítés és gondozás: BAUSZ Kft.

Tartalomjegyzék

<i>Bognár Balázs</i>	
A Magyar Köztársaság válságkezelési rendszere	5
<i>Forray László őrnagy – Holndonner Hermann alezredes</i>	
Újszerű képességek kialakítása a különleges műveleti felkészítés során	16
<i>Tóth Barnabás százados</i>	
Magyar katonai szerepvállalás a balkáni béketámogató műveletekben	23
<i>Beraczkai Antal</i>	
Koszovóról, a Balkán egyik krízis területéről	36
<i>Dr. Kaiser Ferenc – Vogel Dávid</i>	
Venezuela világméretű harca az Egyesült Államok ellen, az egységes Latin-Amerikáért	47
<i>Kovács Mária nyá. alezredes</i>	
A hivatásos állomány nyugdíjrendszere	60
<i>Prukner Attila pénzügyőr százados</i>	
Az eljárási törvény hatálya és a törvénnyel szubszidiárius viszonyban lévő más törvények alkalmazása során keletkezett jogesetek értékelése	71
<i>Dr. Medveczki Zoltán orvos őrnagy</i>	
Akusztikus rhinometria, mint új diagnosztikus eljárás alkalmazása a katona egészségügy területén	81

Dr. Kovács Péter őrnagy

REFLEXIÓ:

A rendszeresen sportoló katonák aerob kapacitása
című közleményhez 89

Farkas Tibor hadnagy – Dr. habil. Sándor Miklós nyá. ezredes

A Bluetooth és a vezeték nélküli személyi hálózatok 93

Farkas Tibor hadnagy – Dr. habil. Sándor Miklós nyá. ezredes

Bepillantás a vezeték nélküli hálózatok világába 107

Bleier Attila – Dr. Rajnai Zoltán alezredes

Vezeték nélküli képátviteli rendszer 118

Takács Péter hadnagy – Dr. Rajnai Zoltán alezredes

Gondolatok egy tábori hírhálózatról 129

Farkas Lóránt

A szovjet T–62-es közepes harckocsiról 134

Dr. Simicskó István

Magyarország II. világháborús felkészülése jogszabályi területen 147

Molnár István nyá. ezredes

Az antifasiszta koalíciótól a Szovjetunió összeomlásáig 153

Gorda Éva a ZMNE hallgatója

Magyar haditudósítók az első világháborúban 164

Béres János mk. alezredes

A romániai titkosszolgálatok alárendeltségének
és ellenőrzésének aktuális helyzete 175

Venezuela világméretű harca az Egyesült Államok ellen, az egységes Latin-Amerikáért

Dr. Kaiser Ferenc – Vogel Dávid

Napjainkban Hugo Chávez venezuelai elnök Amerika-ellenes, Iránt támogató, Kuba-barát politikusként jelenik meg a nyugati világ közvéleménye előtt. A politikus minden elérhető eszközzel és rendelkezésére álló lehetőséggel él céljai elérése érdekében, leginkább a 'cél szentesíti az eszközt' elvét tartva szem előtt. A cikk áttekintést kíván nyújtani a caracasi vezetés ezredfordulót követő új retorikájáról és lépéseiről.

Today Venezuelan President Hugo Chavez means anti-American, pro-Iranian and Cuba-friendly politics that is viewed as a kind of danger in many countries of the Euro-Atlantic Region. He does everything to reach his goals and truly believes the saying 'might makes right'. This article is to give an overview of Venezuela's new rethorics and deeds of the years since the Millenium.

Az Amerikai Egyesült Államok politikai és katonai vezetése több mint egy évszázada úgy kezeli Latin-Amerikát, mint országuk legközvetlenebb befolyási övezetét. Az USA, mint a földrész meghatározó állama, saját felségterületének tekintette (és tekint a mai nap is) az amerikai kontinenst, melyet a két- és többoldalú szerződéseken, regionális szervezeteken, valamint egyéb gazdasági és politikai kapcsolatain keresztül próbál befolyásolni, irányítani. A kilencvenes évek vége azonban alapvető változást hozott Latin-Amerikában, olyan folyamatok indultak el, amelyek komoly kihívást jelentenek a „Pax Americana” számára.

Egy új Simon Bolívar, avagy Chávez útja a hatalomba

Az alapvető változások Latin-Amerikában egy új „forradalmár”, egyesek szemében diktátor felemelkedésével vették kezdetüket. *Hugo Rafael Chávez Frías* egy meglehetősen színes életutat bejárt, ellentmondásos személyiség. 1954-ben pedagógus szülők gyermekeként látta meg a napvilágot. Eredetileg ugyan papnak készült, azonban később mégis katonának tanult. 1975-ben műszaki tiszti végzettséget szerzett, majd különféle parancsnoki és törzstiszti beosztásokat töltött be, szolgált az ejtőernyősöknél is, amit az is tanúsít, hogy mind a mai napig előszeretettel mutatkozik vörös baretben. Katonai karrierje

során az alezredesi rangig jutott. 1992 februárjában, a *Carlos Andrés Pérez* elnök elleni sikertelen puccskísérletével lépett a politika színpadára, azonban ekkor már közel tíz éve létezett a hadsereg tisztikarán belül az általa életre hívott „Forradalmi Bolívari Mozgalom”¹, amelynek vezetője volt. A kudarcba fulladt puccskísérletei után „megjavult”, és bár súlyos börtönbüntetésre ítélték két év után kegyelmet kapott.² A „*Hazafias Pólus*” nevű baloldali párt vezetőjeként a békés szociális átalakulást hirdetve, szélsőségesen populista és amerika-ellenes retorikájának köszönhetően 1998-ban megnyerte az elnökválasztást. 1999 februárja óta Venezuela államfője.³ Beiktatása után markáns gazdaságpolitikába fogott: leállította a venezuelai állami vállalatok privatizációját, magához vonta a gazdasági döntések meghozatala fölötti ellenőrzést és csökkentette az olajkitermelést, hogy emelje az olaj árát. Belpolitikai hatalmát növelendő módosította az Alkotmányt, hogy jogköre megnőhessen, és hosszabb időt tölthessen hivatalban, ezzel együtt csökkentette a törvényhozás és az igazságszolgáltatás erejét.

Chávez, hogy megtartsa népszerűségét, keményen fellépett a korrupció ellen, kritizálta a gazdasági oligarchákat, és több forrást biztosított a szociális programok számára. Emellett ellenfeleit és kritikusait, mind az üzleti életben, mind a médiában is igyekezett ellehetetleníteni. Kiterjesztette a hadsereg szerepét, és szorosabb kapcsolatok kialakítását kezdte meg a közel-keleti olajtermelő államokkal és Kubával. 2000-ben ismét elnyerte az elnöki tisztséget, immár az új Alkotmány szerint rendezett választásokon. Elnökségének fő támogatói az alacsonyabb osztályok képviselői, ellenzői pedig azok közül kerülnek ki, akik sztrájkokkal és demonstrációkkal tiltakoztak az állami olajtársaságok feletti kontroll bevezetése ellen, ami 2002 áprilisában még egy rövid életű puccskísérletet is eredményezett, valamint az olajbányászok sztrájkját okozta 2002 végén.⁴ Ellenzéke 2004 augusztusában népszavazást kezdeményezett visszahívása érdekében, ami csekély Chávez győzelmet eredményezett. A hatéves ciklus lejártával a 2006-os választásokat megnyerve 2007. január 10-én tette le hivatali esküjét második terminusára.⁵

Első hatalomra kerülése óta eltelt idő alatt Chávez politikája és támogatottsága is erősen megváltozott. Míg 1999-ben egyetlen törvény és két adónem, 2001-ben is mindössze 49 törvény került elfogadásra. Ezzel szemben 2007 elején Chávez különleges felhatalmazást kapott: 18 hónapon keresztül a törvényhozás kihagyásával, rendeletekkel kormányozhat. A hivatalos álláspont szerint mindez annak érdekében, hogy a 11 széles területet lefedő témakörben – többek között a gazdaság, a pénzügyi szektor, az energiaügyek, a védelmi szféra – forradalmi változásokat vihessen véghez. Populista retorikájának ellenére, mellyel sokakat meg tud nyerni, egyre többen

1 A mozgalom Latin-Amerika legendás szabadsághősről Simón José Antonio de la Santísima Trinidad Bolívar y Palacios (1783–1830) után kapta elnevezését.

2 Profile: Hugo Chavez; 5 December, 2002, A forrás egy html dokumentum, amely a <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/americas/1925236.stm> Internet címen érhető el; letöltve: 2007. 01. 31.

3 <http://www.cnn.com/2006/WORLD/americas/09/20/chavez.un/index.html>; letöltve: 2007. 02. 08.

4 The Statesman's Yearbook The Politics, Cultures and Economies of the World, Edited by Barry Turner 2005. Palgrave Macmillan, New York, 2004. 1997. o.

5 Esküjében Jézus Krisztusra, mint a „történelem legnagyobb szocialistájára” esküdött, beiktatási beszédében pedig az elkövetkezendő hat év tennivalóit sorolta fel, többek között az Alkotmány újabb reformját, melynek során egyebek mellett eltörlésre kerülne az elnöki tisztség betöltését két ciklusban limitáló passzus.

állnak attól, hogy Chávez a Latin-Amerikában oly ismert katonai diktátor – *caudillo* – jeleit mutatja.⁶ Kontinentális külpolitikáját az egységesítés, az összefogás szorgalmazása jellemzi, a regionális összefogást támogatja legfőképpen az USA hegemoniájának ellensúlyozása érdekében. Nem egyszer szélsőséges politikája, Venezuela egyéb külföldi kapcsolatai miatt azonban több ország elfordul Cháveztől, többen más országok belügyeibe történő beavatkozással is vádolják. Mindezek ellenére azonban szép számmal akadnak szövetségesei regionális és a szélesebb nemzetközi szinten is.

Venezuela „fekete aranya”

Chávez politikai mozgásterét alapvetően meghatározza országa gazdasági teljesítménye, amit leginkább a szénhidrogén kincse határoz meg. 2005 végén Venezuela kőolajkészletei 11,5 milliárd tonnára (79,7 milliárd hordó) becsülték, ami akkor a világ teljes készletének 6,6 százaléka volt. Ezzel a mennyiséggel Venezuela a világ hatodik legnagyobb készletét birtokolta Szaúd-Arábia (22%), Irán (11,5%), Irak (9,6%), Kuvait (8,5%) és az Egyesült Arab Emírségek (8,1%) után. Chávez állama ezzel olyan országokat előz meg a ranglistán, mint Oroszország (6,2%), Kazahsztán és Líbia (3,3–3,3%), Nigéria (3%), illetve az Egyesült Államok (2,4%). A 2005. évi kitermelési adatok alapján ez a készlet – változatlan kitermelési szint mellett, 72,6 évre elegendő. Ez utóbbi adat különösen azért fontos, mert ugyanekkor az USA készleteit mindössze 11,8 évi kitermelésre becsülték. Az USA tehát egyre inkább importra – ezen belül venezuelai forrásokra – szorul. Figyelemre méltó, hogy Latin-Amerika többi államának készletét ugyanekkor mindössze 3,3 milliárd tonnára (23,8 milliárd hordó) becsülték, ami akkor mindössze a világkészlet két százaléka volt. Venezuela éves kitermelése 2005-ben napi 3,1 millió hordó volt, ami a világtermelés 4 százalékra rúgott. Ezzel Chávez állama a nyolcadik helyet foglalt el a ranglistán; Szaúd-Arábia, Oroszország, az USA, Irán, Mexikó, Kína és Kanada után. Ugyanakkor azt is hangsúlyozni kell, hogy a Venezuela előtt álló országok közül egyedül Irán az, amelynek hosszabb kitermelési időt tesznek lehetővé a tartalékai (93 év), a többi állam esetében ez az érték 10 év és 65,6 év között mozog.⁷ Venezuela saját fogyasztása napi 553 000 hordó⁸, ami a világ teljes fogyasztásának 7 ezreléke. A különbözet exportra került, aminek legfőbb felvevője a napi 20,7 millió hordónyi mennyiséget felhasználó Amerikai Egyesült Államok.⁹ Venezuela nem csak a kitermelés tekintetében jelentős állam, latin-amerikai viszonylatban komoly finomító kapacitásokkal is rendelkezik, 2005-ben napi 1357 millió hordó nyersolajt finomítottak az országban, ami a világ teljes finomító kapacitásának 1,6 százalékát adta.

⁶ <http://www.encyclopedia.com>; letöltve: 2007. 01. 19.

⁷ Quantifying energy: BP Statistical Review of World Energy June 2006; BP Distribution Services, London, 2006. 6–8. o. A forrás egy pdf dokumentum, amely a http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2006/STAGING/local_assets/downloads/pdf/statistical_review_of_world_energy_full_report_2006.pdf Internet címen érhető el; letöltve: 2007. 02. 02.

⁸ Hazánk esetében ez az érték 2005-ben napi 151 000 hordó volt.

⁹ Quantifying energy: BP Statistical Review of World Energy June 2006 11. o.

A kőolaj ára ugyan állandóan ingadozik, de éves átlagértékét tekintve folyamatosan nő, 1998-ban Chávez elnökké választásának évében az irányadó Brent 12,7 dollár/hordó éves átlagos szintet mutatott (1975 óta nem állt ilyen alacsonyan a kőolaj világpiacon), 2005-ben azonban ez az érték már hordónként 54,5 dollárra rúgott, ami 430 százalékos árnövekedés.¹⁰ Chávez tehát meglehetősen kellemes gazdasági helyzetbe került, hiszen úgy nőtt ugrásszerűen Venezuela GDP-je, hogy nem állt mögötte érdemi teljesítménynövekedés. Chávez persze saját zsenialitása bizonyítására használta fel ezt is. Az tény, hogy az OPEC nem utolsósorban Chávez javaslataira fogta vissza a kitermelését, ám ez önmagában még nem járt volna ekkora árnövekedéssel. A valódi ok ennél sokkal bonyolultabb, számos tényező hatására drasztikusan átalakult a kőolaj-kereskedelem, míg korábban kínálati piacról beszélhetünk, addig napjainkban már egyértelműen keresleti piacról beszélhetünk, ami árfelhajtó hatású.

A természet bőkezű volt Venezuelával, tekintélyes földgázkészleteket is juttatott az országnak. 2005-ben Venezuela földgázkészleteit 4 320 milliárd köbméterre becsülték, amely akkor a világ teljes készletének 2,4 százalékra rúgott. A 2005-ös kitermelést figyelembe véve ez a mennyiség több mint 100 évnyi bányászatra lenne elegendő. Mivel a világ földgázkészlete sokkal koncentráltabb, mint a kőolaj esetében, ezért Venezuela ezzel a mennyiséggel is előkelő helyet foglal el a legnagyobb földgázkészlettel rendelkező országok sorában. Chávez állama a kilencedik helyen áll Oroszország (26,6%), Irán (14,9%), Szaúd-Arábia (14,3%), Szíria (3,8%), az Egyesült Arab Emírségek (3,4%), az USA (3%), Nigéria (2,9%) és Algéria (2,5%) után.

Jelenleg az ország nem használja ki az ebben az erőforrásában lévő lehetőségeket. 2005-ben Venezuela éves földgáztermelése 28,9 milliárd köbméter, mindössze a világtermelés 1 százaléka volt. Az ország jelenleg csak hazai fogyasztásra termel, ami a közeljövőben minden bizonnyal változni fog. A földgáz ára ugyanis lényegében a kőolaj árának függvényében alakul. 1998-ban a mérvadó amerikai piacon 2,1 dollár volt egymillió Btu (british thermal unit – brit termikus egység, amely 1055 Joule-nak felel meg) földgáz ára, 2005-ben ez az érték már 8,8 dollárra rúgott, ami 420 százalékos növekedés.¹¹ Venezuela nem hagyhatja parlagon ezt a lehetőséget, hiszen hatalmas pénz fekszik a földgázkészleteiben. Itt azonban komoly tőkebefektetésekre lenne szükség. Mivel az összes potenciális piac a tengeren túl található, ezért cseppfolyósítani kell a földgázt, hogy hajón szállíthatóvá váljon. A szükséges vezetékek, üzemek dollár milliárdokba kerülnének.

A regionális politika

A caracasi vezetés baloldali ideológiája nagyban meghatározza Venezuela térségbeli szövetségeseinek körét. A régió klasszikus baloldali berendezkedésű országa Kuba, mellyel Venezuela rendkívül jó kapcsolatokat ápol. Chávez személyes jóbarátjának mondhatja a hatalmat ugyan már nem gyakorló, betegeskedő, de még mindig a kubai állammal azonosított Fidel Castrot. A személyes viszony és a politikai egyetértés

¹⁰ Uo. 16. o.

¹¹ Uo. 22–31. o.

mellett országaikat szoros gazdasági kapocs is összefűzi: Venezuela napi 96 000 hordó olajat szállít Kubának a világpiaci ár alatt,¹² emellett pedig a 2005 júniusától 2006 februárjáig tartó időszakban a szigetország mintegy 4,34 milliárd USD pénzügyi támogatást kapott, melyet Castro 20 000 orvos, fogorvos és tanár ideiglenes rendelkezésre bocsátásával ellentételezett. Legszorosabb szövetségese és példaképe mellett Chávez az ezredforduló után egyre több országot nyer meg tervei támogatói közé.

A venezuelai elnököt baráti viszony köti Juan Evo Morales Aymához,¹³ Bolívia első bennszülött származású elnökéhez is, aki Chávezhez hasonlóan populista-szocialista retorikájával (Bolívia energiaforrásai feletti kontroll átvételének ígéretével, valamint a kokacserjék irtásának berekesztésével kampányolva) nyerte meg – 53,7 százalékkal – a 2005-ös választásokat.¹⁴ Morales politikáját a szegényebb rétegek megnyerése érdekében alkalmazott populizmusa mellett – Chávezhez hasonlóan – a régióban szintén népszerűséget hozó USA-ellenesség is jellemzi. Az amerikai szabadkereskedelmi övezetet (*Free Trade Area of the Americas*, FTAA)¹⁵ például „Amerika [a kontinens] kolonizálásának legalizálásáról szóló megállapodásnak” minősítette és pártfogóját, Hugo Chávezet támogatva a Bush elnök által gyakran használt „Axis of Evil”, a „Gonosz Tengelye” mintájára létrehozta az „Axis of Good – A Jó Tengelyét” Bolívia, Kuba és Venezuela között.¹⁶

Választási ígéretei közül elsőként az ország energiahordozó készletei feletti rendelkezés kérdését rendezte először: 2006. május 1-jén egy elnöki rendelettel Bolívia valamennyi földgázlelőhelyét államosította. Bolívia – latin-amerikai viszonylatban – komoly földgázkincset birtokol, 2005 végén az ország készleteit 740 milliárd köbméterre becsülték, ami világkészlet 4 ezreléke. Az éves termelés 2005-ben 10,4 milliárd köbméter volt, ami változatlan kitermeléssel számítva 71,1 évnyi bányászatra elegendő. Bolívia termelésének legnagyobb része exportra megy.¹⁷

Belpolitikai támogatottságának kialakítása után Morales még hivatalos beiktatása előtt, 2005. december 29. és 2006. január 13. között kéthetes körutazást tett, hogy támogatottságot szerezzen a bolíviai átalakuláshoz. A lépéssel nemcsak támogatókat kívánt szerezni, de jelzésértékűen szakított azzal a gyakorlattal is, hogy a megválasztott, de még be nem iktatott elnök első útja Washingtonba vezetett. Az út első állomása Kuba volt, ahol Castro és Morales megállapodást kötött, mely szerint Kuba az egészségügy és oktatás területén segíti Bolíviát. A találkozó után Morales „az amerikai kontinenst és az egész világot felszabadító erők parancsnokainak” nevezte Castrot és Chávezet. 2006. január 3-án pedig Caracasba utazott, ahol Hugo Chávezzel találkozott. A két ország között megállapodás született, melynek keretében Venezuela havi 150 000 hordó dízelolajat szállít bolíviai mezőgazdasági termékekért cserébe.

12 A két ország közötti megállapodást (Tratado de Comercio de los Pueblos – TCP, szabadfordításban: Népek Kereskedelmi Megállapodása) 2004. december 14-én írták alá.

13 <http://www.evomorales.org>, letöltve: 2007. 01. 20.

14 <http://www.answers.com>

15 Az FTAA-t 2005-ben azzal a szándékkal hozta létre Washington, hogy tömörítse a latin-amerikai államokat, de mivel a csatlakozási szerződések sorra nem írták alá az államok, az USA kétoldalú szabadkereskedelmi megállapodásokkal helyettesítette azt.

16 <http://www.americaeconomica.com> letöltve: 2007. 01. 20.

17 Quantifying energy: BP Statistical Review of World Energy June 2006 22–27. o.

E három ország különös fontossággal bír a latin-amerikai sakktáblán. A már említett 2004-es Venezuela és Kuba közti szerződésben meghatározottakon alapszik a jelen pillanatban egyelőre mindössze öt államot tömörítő szervezet, az *Alternativa Bolivariana para las Américas (ALBA)*,¹⁸ mely szabadfordításban annyit tesz, hogy a „bolivári alternatíva az amerikai kontinens számára”. A megállapodás harmadik szereplője, Bolívia 2006. április 29-én csatlakozott, majd ezt követte Nicaragua: a frissen megválasztott elnök, José Daniel Ortega Saavedra, beiktatását követően, 2007. január 12-én írta alá a csatlakozási papírokat az ALBA-hoz, mintegy 15 másik kétoldalú megállapodás kíséretében, minek következtében Venezuela elengedte Nicaragua 31 millió dolláros adósságát. Emellett Venezuela napi 10 millió hordó kedvezményes árú olajat szállít Nicaraguának, 10 millió dolláros segélyt biztosított szociális programok beindítására. Megállapodás született egy élelmiszer-elosztó rendszer, egy alumíniumgyár, egy napi 100 000 hordó kapacitású kőolaj-finomító felállításáról, mely segítené az országot felszabadítani „az IMF fogságából”, valamint nicaraguai bab venezuelai vásárlásáról. Szintén döntés született 32 generátor szállításáról Nicaraguának, hogy elkerülhetők legyenek a gyakori áramkimaradások. Egyes becslések szerint a megállapodásokban foglaltak összértéke 600 millió dollár.

Rafael Vicente Correa Delgado ecuadori elnök még beiktatása előtt tett ígéretét váltotta be, mikor 2007. január 16-án Ecuador is csatlakozott az ALBA-hoz.¹⁹ A szerződés szerint a venezuelai állami olajvállalat, a PDVSA (*Petroleos de Venezuela, SA*) napi 220 000 hordó dízelolajat szállít Ecuadornak, míg az a szintén állami tulajdonban lévő Petroecuadon keresztül napi 35 000 hordó nehéz nyersolajat szállít Venezuelának öt éven keresztül, valamint tervbe került több olajfinomító építése is Ecuadorban. Az energiaipari együttműködés részét képezi a Chávez által már évek óta szorgalmazott integrációs törekvés két meghatározó szereplője, a Petroandina és a Petroamerica felállítása. Ecuador említésre méltó kőolaj készletekkel rendelkezik, 2005-ben ennek mennyiségét 700 millió tonnára, azaz 5,1 millió hordóra (a világkészlet 4 ezreléke) becsülték. Az ország napi kitermelése ekkor 541 000 hordó volt, ami változatlan mennyiség mellett 25,6 évig tenné lehetővé a bányászatot.²⁰

A kezdeményezés iránt Brazília és Argentína is érdeklődést mutat. A kontinens legnagyobb országa Luiz Inácio Lula da Silva elnök 2003-as hatalomra kerülése előtt következetesen az amerikai állásponthoz alkalmazkodva hozta meg országa külpolitikai és kereskedelmi irányelveit. Gazdasága azonban sosem függött meghatározó mértékben az USA-tól, így az új kormányzat nagyobb kockázatok nélkül tehetett meg az Egyesült Államok által kevésbé támogatott vagy éppen ellenzett lépéseket, mint például a G20 létrehozása vagy közeledés Venezuelához, mely először a 2005. februárjában aláírt *Brazil–Venezuelai Stratégiai Szövetség* megalapításában öltött testet, amit aztán a 2006. januári *Dél-Amerikai Gázvezeték Projekt* aláírása követett. A beruházásban – mely Venezuela gázlelőhelyeit a kontinens számos országával Brazilián át

18 A bolivarianizmus Chávez retorikájának kulcseleme, politikáját Simon Bolívar gyarmatosítók elleni harcához hasonlítja, egyfajta modernkori kolonializációként értelmezve az USA külpolitikáját.

19 <http://www.venezuelanalysis.com>; letöltve: 2007. 01.19.

20 Quantifying energy: BP Statistical Review of World Energy June 2006 6–8. o.

Argentínáig köti össze – leágazásokkal Bolíviába, Paraguayba és Uruguayba – az orosz Gazprom is érdekelt.

A földrész másik meghatározó állama, Argentína 2004 áprilisában kezdett közeledni a Chávez által generált változásokhoz, ekkor került aláírásra az *Argentín–Venezuelai Integrációs Okmány*. 2005 októberében kezdte meg működését az Argentína, Uruguay, Kuba és Venezuela által alapított, közösen finanszírozott TeleSUR,²¹ majd az ezt követő év januárjában Argentína a már említett gázvezeték projekthez is csatlakozott. Az ország politikáját elemezve megállapítható, hogy elkötelezettebb támogatója az ALBA mozgalomnak, mint Brazília, másrésről a Kirchner-kormánynak óvatosabbnak kell lenni, mert az ország gyenge gazdasága kevésbé önálló, erősebb a függősége mind az USA-tól, mind pedig Braziliától, így nem engedheti meg magának, hogy magára haragítsa a washingtoni vezetést. Minden visszafogottság ellenére azonban Chávez – nagylelkű támogatásainak köszönhetően – rendkívül népszerű Argentínában. Venezuela szarvasmarháért cserébe olajat szállít az országnak, valamint egy pénzügyi tranzakción keresztül lehetővé tette Argentína számára, hogy idő előtt tehermentesítse magát IMF hiteleitől. Mind Argentína, mind pedig Brazília Venezuela-politikáját alapvetően befolyásolja az USA-hoz fűződő gazdasági, kereskedelmi kapcsolatrendszerük. A caracasi vezetést hol támogató, hol attól elhatárolódó politikájuk magyarázata, hogy minden kínálkozó lehetőséget megragadnak, hogy az Amerika-ellenes hangulatot kihasználva szerezhessenek jobb pozíciókat az USA piacán.

Az ALBA célja többértű, egy részről ellensúlyozó szerepet kíván betölteni az USA hegemoniája és az általa létrehozott Amerikai Szabadkereskedelmi Övezet, valamint a résztvevő országok szerint az amerikai érdekeket képviselő *Nemzetközi Valutaalap* (IMF) ellenében. A kezdeményezés kezdetekor 19 pontban foglalták össze az együttműködés területeit: 1. Olaj és energia; 2. Kommunikáció és szállítás; 3. Haderő; 4. Külső eladósodottság; 5. Gazdaság és pénzügyek; 6. Könnyűipar; 7. Természeti erőforrások; 8. Föld és élelmezési függetlenség, földreform; 9. Oktatás; 10. Egyetemek; 11. Tudományos és technológiai fejlődés; 12. Tömegmédia; 13. Egészségügy; 14. Nemek közti egyenlőség; 15. Migráció; 16. Lakásügy; 17. Vezérközpontú és képviseleti demokrácia; 18. Nemzeti mozgalmak; 19. Munkásmozgalom.²² Ez azonban elég nagyívű vállalásnak tűnik, ha számításba vesszük, hogy az ALBA tagországok összes lakossága alig nagyobb Franciaországnál, és GDP-je még Portugália szintjét sem éri el.²³ Azonban nem feledkezhetünk meg arról, hogy a tagok között van Latin-Amerika első és ötödik legnagyobb olajkitermelője (Venezuela, illetve Ecuador), valamint a kontinens két legnagyobb földgázvagyonnal rendelkező országa (Vene-

21 A TeleSUR egy baloldali beállítottságú televízió-hálózat, melyet azzal a céllal hoztak létre, hogy a baloldali ideológiának megfelelő interpretációban terjeszthessék a híreket a latin-amerikai lakosság számára. Richard Lapper: *Living with Hugo – U. S. Policy Toward Hugo Chávez's Venezuela*, Council on Foreign Relations, New York, USA, 2006.

22 David Harris – Diego Azzi: *ALBA – Venezuela's answer to „free trade”: the Bolivarian alternative for the Americas*, Focus on the Global South, Sao Paulo – Bangkok, 2006.

23 2005. évi adatok alapján a jelenlegi ALBA tagállamok összlakossága 64,406 millió fő (Franciaorszáé 60,656 millió), össz-GDP-je 156,45 milliárd USA dollár (Portugáliáé 166 milliárd USD). Christopher Langton [szerk.]: *The Military Balance 2005–2006*, The International Institute for Strategic Studies, Oxford University Press, London, 2005.

zuela és Bolívia) is, melyek a földrész földgázvagyonának több mint 90 százalékát birtokolják. Latin-Amerikában pedig ez a szénhidrogén vagyon az egyedüli, ami jelentős változást képes véghezvinni a térség országainak fejlődésében. Chávez agresszívan terjeszkedő USA-ellenes külpolitikájának is az ország kőolajvagyonából keletkező bevétele adja az alapot. Venezuela rendelkezik a kontinens kőolajkészletének csaknem 50 százalékával, ami Latin-Amerika készleteinek 80 százaléka (ez földgáz esetében a szintén meggyőző kétharmad), napi 3,1 millió hordós kőolaj kitermeléséből, 2,1 millió hordót exportál, 51,2 százalékban annak az Egyesült Államoknak,²⁴ ami ellen Chávez a legnagyobb kritikával él.

A régió államközi megállapodásainak területei között előkelő helyen szerepel a turizmus és a bankszektor is. Chávez terve, hogy *BancoSur*, a „Dél Bankja” néven központi bankot hoz létre, hogy segítséget tudjon nyújtani a kontinens országainak, hogy azok függetleníteni tudják magukat a Nemzetközi Valutaalaptól. A felállítandó pénzügyi intézet alapjául Chávez a Venezuelai Nemzeti Bank tartalékainak 10 százalékát ajánlotta fel.

Távoli szövetségesek

A venezuelai vezetés jelenleg azon fáradozik, hogy kitörjön abból a kialakult gazdasági helyzetből, melyben az USA mint elsőszámú export-importpartner, illetve a multinacionális vállalatok döntő mértékben képesek befolyásolni az ország gazdaságát. A hosszútávú cél egy alternatív nemzetközi rendszer kidolgozása, mely a profittal szemben a szociális problémákra való megoldások kidolgozását részesíti előnyben. Ennek eszközét Chávez a kétoldalú megállapodásokban látja, így mindezek elérése érdekében Venezuela más fejlődő országokkal próbálja meg szorosabbra fűzni kapcsolatát, hogy biztosítsa saját maga számára az elegendő pénzügyi háttérrel, a technológiát, valamint a hozzáértést, amit jelenleg legtöbb esetben az utóbbi évtizedekben rohamosan erősödő multinacionális vállalatok nyújtanak. A sokak által tévesen globalizáció-ellenesnek és izolacionistának minősített chávezi politika újszerűsége valójában abban rejlik, hogy szakítani próbál a nyugati tőke és a nemzetközi mamutvállalatok mindenhatóságával, mindezek helyett a közvetlenebb bilaterális egyezményekben, kölcsönös segítségnyújtásokban, magasabb fokú függetlenség megtartásában, valamint a társadalmi fejlődés elősegítésében látja a gazdaság és Venezuela fejlődésének kulcsát.

Irán

Chávez mellett, hogy erős háterszág megteremtésén fáradozik a latin-amerikai kontinensen, az Egyesült Államok ellen vívott harcához erősebb, gazdagabb és befolyásosabb szövetségeseket is keres. Az atompolitikája miatt elszigetelődött Irán jelen politikai helyzetben kiváló lehetőség. Chávez és *Mahmoud Ahmadinejad* 2007. január 13-án

24 Az USA nemcsak az export terén elsőszámú partnere Venezuelának, de 31,6 százalékos részesedéssel az import területén is az első helyen áll.

tartott találkozójukon USA-ellenes politikájuk és az azt támogató baráti országok megsegítésére, valamint Venezuelában és Iránban tervezett projektek megvalósítására 2 milliárd dolláros alapot állítottak fel. A paktum aláírásakor a következőképp kommentálta az eseményt Chávez: „Az alap befektetéseket tesz majd lehetővé, mindennek előtt azokban az országokban, melyek kormányai azért küzdenek, hogy felszabadítsák magukat az USA imperialista elnyomásától. Ez az alap, barátom [Ahmadinejadra utalva] a felszabadítás eszközévé fog válni. Halál az amerikai imperializmusra!”²⁵ A két ország az OPEC-en belül már régóta egyfajta szövetségi viszonyban áll egymással, azonban külpolitikai közeledésük csak az ezredforduló utáni években kezdődött. 2007 elején pedig egyfajta ellensúlyi szereplővé válásukról állapodtak meg, hogy hatékonyan tudjanak fellépni Szaúd-Arábia USA-barát politikájával szemben, mely meghatározó súllyal bír a térség államainak politikájára nézve, valamint az olajár kialakulásánál. Az egyetértés azonban nemcsak az olaj világpiaci árának mesterségesen magas szinten tartása és az erőteljes Amerika-ellenesség területén van meg a két regionális hatalmi ambíciókat dédelgető állam között. Teherán a nemzetközi szerződéseket több ízben megszegve kezdett bele atomenergia-programjába, hangoztatva, hogy az csak békés célokat szolgál. Az USA, több nagyhatalom és számos nemzetközi szervezet is elítélően nyilatkozott az iráni atomprogramról. A szankciók által sújtott ország elszigeteltségét Venezuela közeledése törte meg 2005 decemberében, mikor Chávez Mohammad Khatami-val folytatott caracasi tárgyalásai során kijelentette, hogy bármely országnak, így Iránnak is meg van minden joga ahhoz, hogy atomenergiát kutatókat és fejlesztéseket végezzen.²⁶ A politikai egyetértés és közös ideológiájuk együttes terjesztése mellett Irán jelenleg is jelentős venezuelai befektetésekről folytat tárgyalásokat.

Kína

2006 októberében Caracas és Peking nyolc jelentős témában – többek között az olaj, a bankszektor és a közlekedés kérdéskörében – írt alá megállapodást, melyek összértéke eléri a 11 milliárd dollárt. Az összegből létrehozott venezuelai–kínai vegyesvállalat – melynek a többségi részesedését a PDVSA birtokolja – 2 milliárd dollárt a venezuelai olajipar fejlesztésére és olajmezők feltárására fordít.²⁷ Az így megnövelt teljesítőképességre szüksége is lesz Venezuelának, Kína ugyanis ugrásszerűen megnövekedett energiahordozó igényeinek kielégítésére a jelenlegi napi 150 000 hordós olajimportot napi 500 000 hordóra kívánja emelni öt éven belül. A megállapodás mindkét fél számára rendkívül kedvező. Venezuela célja megszabadulni a már említett amerikai béklyótól, és felszabadítani magát a gazdasági kiszolgáltatottság alól, melyben elsőrendű partner az energiaéhes Kína. A társulás következtében rendelkezésre áll az a tőke, ami elengedhetetlen a már olyan régóta tervezett olajipari fejlesztésekre.

²⁵ <http://www.venezuelanalysis.com>, (letöltve: 2007. 01. 19.)

²⁶ Egyes híresztelések szerint Caracas a Venezuelában bányászott urániummal is támogatja az iráni atomprogramot, azonban ennek bizonyítására egyelőre egyetlen egy tény sem került napvilágra.

²⁷ A jelenleg még feltáratlan Zumano régió és az Orinoco olajöv egyes becslések szerint még 235 milliárd hordó olajat rejt a föld alatt.

tésekhez. Kína pedig újabb forrást talált olajszükségleteinek fedezésére. A fennmaradó 9 milliárd dollárt a pekingi vezetés Venezuela nemzeti vasútfejlesztésébe ruházza be. Maga a beruházás is, illetve az ez által létrejövő fejlett infrastruktúra elsőrendű lehetőség Chávez munkahelyteremtő programjának megvalósítására. A felálló vasúti kapacitás mellett az ipari teljesítőképesség növelésének elérése érdekében számos gyárat is felépítenek. A könnyűipari miniszter nyilatkozata szerint 2012-re az ország teljes mértékben önellátó lesz az alumíniumipari- és az alapvető késztermék piacon. Ez egyben azt is jelenti, hogy Venezuela belső rendszerei is elkezdnek függetlenedni, jelenleg ugyanis az ország még mindig meghatározó részben függ az olajszektortól: GDP-jének mintegy egyharmada, exportjának 80 százaléka, valamint az állami adóbevételek csaknem fele származik ebből a forrásból.²⁸ A megállapodások aláírását követően szóba került egy a 2 milliárd dolláros venezuelai–iráni alaphoz hasonló venezuelai–kínai fejlesztési alap létrehozása is.

A neobolivarizmus jövője

Mit hoz Chávez számára a jövő? Sikerül-e megvalósítania élete álmát, egy „gringóktól” mentes Latin-Amerikát? A szerzők véleménye szerint nem valószínű. Venezuela ugyan tekintélyes szénhidrogén vagyonnal rendelkezik, ám 176 milliárd dollárnyi²⁹ GDP-je eltörpül az USA 13220 milliárdos³⁰ bruttó nemzeti össztermékéhez képest. A két ország költségvetése sem vethető össze egymással, ezen a téren Venezuela 53 milliárd dollárt tud szembeállítani az Egyesült Államok 2660 milliárdjával. A hetvenötszörös, illetve ötvenszeres különbség egyértelműen jelzi, hogy melyik ország nyerne meg a kettő közül egy gazdasági háborút. Mindamellet azonban, ha a két ország kontinentális befolyásoló-képességét kívánjuk összevetni, nem szabad figyelmen kívül hagynunk a 2006 októberi ENSZ Biztonsági Tanács tag-választás részleteit sem. A Latin-Amerika képviselőre fenntartott kétéves tagság egyikének³¹ megszerzéséért vívott küzdelem Venezuela és az USA által támogatott Guatemala között az utóbbi évek legkiélezettebbjei közé tartozik. A két versenyző közül Venezuela már négy alkalommal volt az ENSZ BT tagja (utoljára 1992–93-ban), Guatemala viszont ezzel szemben még egyszer sem. A venezuelai lobbytevékenység részeként Chávez felszólalt a 2006-os év folyamán Havannában 116 ország részvételével megrendezett El Nem Kötelezett Államok Szervezetének közgyűlésén, ezt követően 2006 júliusában az 53 tagot számláló Afrikai Unió csúcstalálkozóján Gambiában. Elemzők a 22 Arab Liga tagállam, valamint az ENSZ BT állandó tagsággal rendelkező Kína és

28 Ez magyarázza azt, hogy miért érintette annyira súlyosan az ország gazdaságát a 2002 decembere és 2003 februárja közötti olajipari sztrájk.

29 CIA The World Factbook 2007, Venezuela. A forrás egy html dokumentum, amely a <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/ve.html> Internet címen érhető el. Utolsó frissítés 2007. 01. 23.; letöltve: 2007. 01. 29.

30 CIA The World Factbook 2007, United States. A forrás egy html dokumentum, amely a <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/us.html> Internet címen érhető el. Utolsó frissítés 2007. 01. 27.; letöltve: 2007. 01. 29.

31 A másik latin-amerikai helyet jelenleg Peru tölti be. <http://www.un.org>, letöltve: 2007. 02. 10.

Oroszország támogatását is Venezuela oldalára írták, az európai államok, valamint az ázsiai demokráciák szavazatát pedig Guatemaláéra. A régióban is megfigyelhető volt a megosztottság: a közép-amerikai, túlnyomórészt konzervatív, Amerika-párti államok Guatemala, Latin-Amerika baloldali elkötelezettségű országai, valamint a karibi térség államai – Venezuela olajpolitikájának és a Guatemala és Belize közti határviták miatt – Venezuela mögött sorakoztak fel. Az előzetes elemzések Venezuela győzelmét jelezték előre, bár valószínűsítették, hogy nem kapja meg a szükséges kétharmados többséget.³² A szavazás után azonban a nevető harmadik, Panama került ki győztesen, az a Panama, amely egyébként már ötödízben tölti be ezt a funkciót.

Chávez népszerűsége mindemellett még Latin-Amerikában sem töretlen. 2006 folyamán két Venezuelával szomszédos országban is olyan választásokat rendeztek, amelyek eredménye nem Chávez „szájíze szerint” alakult. Peruban *Alan Gabriel Ludwig García Pérez*, Kolumbiában pedig *Álvaro Uribe Vélez* lett meggyőző főlénnyel az államfő, Chávez mindkét esetben – és igencsak látványosan – a másik jelöltet támogatta. Még érdekesebben alakult a Mexikói választás eredménye, ahol a közvélemény kutatások szerint a baloldal jelöltje *Andrés Manuel López Obrador* mindaddig közel 10 százalékos előnnyel vezetett a kampány folyamán, amíg Chávez – durván beleavatkozva a választási küzdelembe – el nem kezdte ellenfele látványos lejáratását. Mexikó elnöke végül – minimális különbséggel – a konzervatív *Felipe de Jesús Calderón Hinojosa* lett. Venezuela kapcsolata azóta mindhárom országgal megromlott, egyebek mellett azért mert Chávez rendszeresen „jenki ölelnek” titulálja a számára nem igazán szimpatikus államfőket.³³ Ha csak a lakosság lélekszámát nézzük, akkor is nyilvánvaló, hogy a „Chávez effektus” leginkább a kisebb lélekszámú és szegényebb országokban érvényesül. Cháveznek egyszerűen nincs elég pénze ahhoz, hogy különféle szociális programokkal „meg tudja vásárolni” a népesebb országok lakosságát. A latin-amerikai országok többségének politikai elitje – nem is beszélve ezen országok középosztályáról – pedig egyre határozottabban elhatárolódik a chavezizmus radikálisaitól.

Hogyan oldódik meg a Chávez kérdés? A szerzők szerint több variáns is elképzelhető: Minden marad úgy, ahogy volt. Chávez az USA politikai vezetését, amazok az ő személyét demonizálják. A vita nyomán Latin-Amerika is polarizálódik. A szerzők véleménye, hogy erre hosszabb távon csekély az esély, azonban az amerikai elnökválasztásig szinte biztos, hogy ez a forgatókönyv érvényesül.

A legjobb esetben fordulatváltás következik be az USA Latin-Amerika politikájában, azaz a „gringók” egyenlőbb félként viszonyulnak a „pancsókhoz”. Az Egyesült

32 A régióban nem ismeretlen a hosszadalmas szavazási procedúra. Minthogy az ENSZ szabályzóiban a Biztonsági Tanács ideiglenes tagjainak választására vonatkozóan a választási fordulókat számának nincs felső korlátja, így a szavazás addig tart míg az egyik jelölt meg nem szerzi a közgyűlés tagjainak kétharmados támogatását. 1979-ben a Kuba és Kolumbia közti vetélkedés végül három hónap és 154 forduló után zárult le, szintén a nevető harmadik, Mexikó győzelmével. <http://www.realcities.com> (letöltve: 2007. 02. 12.)

33 Marin, Jeremy M.: The Chavez effect in Latin-American politics; in.: The San Diego Union-Tribune, June 30 2006. A forrás egy pdf dokumentum, amely a <http://www.iamericas.org/pdfs/CriticalIssues/TheChavezEffectInLatin%20AmericanPolitics.pdf> Internet címen érhető el. Letöltve 2007. 02. 01.

Államok komoly szociális programokkal, illetve gazdasági beruházásokkal – követve a chávez-i példát – az általános életkörülmények és életszínvonal emelésével jóindulatot vásárol maga számára a térségben. Cháveznek egy ilyen forgatókönyv esetén csökkenne a mozgástere, így valószínűleg maga is módosítana USA ellenes politikáján. Figyelembe véve a Bush adminisztráció eddigi ténykedését, ez a scénárió csak a következő amerikai elnök beiktatását követően valósulhat meg.

Az USA megelégedi a diktátor tevékenységét és lerohanja az országot. Ez a legkevésbé valószínű forgatókönyv. Katonai szempontból, figyelembe véve a két állam fegyveres erőit, az ország – ezen belül az olajmezők – elfoglalása nem jelentene megoldhatatlan feladatot. A megtartása – lásd az afganisztáni, illetve az iraki példát – annál inkább. Chávez népszerűsége töretlen a venezuelai nincstelenek körében, a „caudilló” már eddig is bőven elegendő könnyűfegyvert osztott szét hívei körében ahhoz, hogy azok egy elhúzódozó gerillaháborút indítsanak a megszállók ellen. Egy ilyen agresszív lépés egész Latin-Amerika közvéleménye az USA ellen fordulna, ami sokkal komolyabb problémához vezetne. Arról nem is beszélve, hogy egy ilyen akció alighanem a venezuelai olajipari infrastruktúra komoly károsodásához vezetne, amelyet annak elsőszámú vásárlója – az USA – gazdasága alaposan megsínylne.

Puccs. Figyelembe véve az ország „demokratikus” hagyományait és jelenlegi politikai berendezkedését, nagyon valószínű lehetőség. Az ellenzék ugyanis másképpen csak Chávez természetes elhalálozásával szerezheti meg demokratikusan a hatalmat. Az elnök ugyanis lényegében bebetonozta magát az államfői székbe, politikai ellenzékét elhallgattatta és teljesen kiszorította a hatalomból. 2012 végéig lényegében nincs mód a leváltására, és az eddigi „munkásságát” figyelembe véve több mint valószínű, hogy addigra arra sem hagy esélyt, hogy demokratikusan váltsák le. Ebben a helyzetben pedig a CIA előbb vagy utóbb találhat egy olyan katonatisztet, aki „magára vállalja hazája megmentésének felelősségteljes feladatát”.

Chávez élethosszig tartó „országglása”. Mint Fidel Castro esete mutatja ez sem lehetetlen forgatókönyv. A „caudillo” jelenleg nagyon népszerű. Hosszú távon azonban ezt csak okos gazdaságpolitikával tudja fenntartani. A szegények jóindulata ugyanis csak addig töretlen, amíg a vezér javítja életkörülményeiket. Ezen a téren Chávez legnagyobb ellensége saját maga. Gazdaságpolitikája ugyanis teljes mértékben alá van rendelve politikai céljainak, márpedig az általános világgazdasági folyamatok, a közgazdaságtan általános szabályai nem állnak meg Venezuela határai előtt. A nemzeti bank hatáskörének megnyirbálása, elnökének várható leváltása mindenesetre intő jel arra nézve, hogy Chávez fittyet hány a közgazdaságtanra. Hosszú távon viszont mindenképpen egyensúlyba kell hoznia a kiadásokat a bevételekkel. Ebben az esetben viszont mindenképpen meg kell egyeznie az USA vezetésével, hiszen a venezuelai gazdaságnak mind a mai napig az USA a legnagyobb befektetője, importőre és természetesen oda megy az ország exportjának nagy része is.

Mit hoz a jövő? Majd meglátjuk. Az biztos, hogy Chávez még jó néhány „fricskát” fog adni az Egyesült Államok politikai vezetésének, de nem valószínű, hogy komolyan meg tudja ingatni annak kontinentális befolyását. Ahhoz az amerikai vezetés szarvashibáira – még az eddigieknél is nagyobbakra – van szükség...

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Christman, Daniel W. – Heimann, John G. – SWEIG, Julia E.: *Andes 2020: A New Startegy for the Challenges of Columbia and the Region*, Council on Foreign Relations, New York, USA, 2004.
2. Harris, David – AZZI, Diego: *ALBA – Venezuela's answer to „free trade”: the Bolivarian alternative for the Americas*, Focus on the Global South, Sao Paulo – Bangkok, 2006.
3. Langton, Christopher [szerk.]: *The Military Balance 2005–2006*, The International Institute for Strategic Studies, Oxford University Press, London, 2006.
4. Lapper, Richard: *Living with Hugo – U. S. Policy Toward Hugo Chávez's Venezuela*, Council on Foreign Relations, New York, USA, 2006.
5. Marin, Jeremy M.: *The Chavez effect in Latin-American politics*; in.: *The San Diego Union-Tribune*, June 30 2006. A forrás egy pdf dokumentum, amely a <http://www.iamericas.org/pdfs/CriticalIssues/TheChavezEffectInLatin%20AmericanPolitics.pdf> Internet címen érhető el; letöltve: 2007. 02. 01.
6. Turner, Barry [szerk.]: *The Statesman's Yearbook The Politics, Cultures and Economies of the World*, 2005. Palgrave Macmillan, New York, 2004.
7. Department of Homeland Security Daily Open Source Infrastructure Report for 12 January, 2007; <http://www.dhs.gov> (letöltve: 2007. 01. 19.)
8. *Venezuela's Growing Appetite for Region In Defense Concept Series*, Center for Advanced Defense Studies, 2006. június, Washington, USA; <http://c4ads.org> (letöltve: 2007. 01. 19.)
9. Stockholm International Peace Research Institute: *SIPRI Yearbook 2006 Armaments, Disarmament and International Security*; Oxford University Press, Oxford, 2006.
10. *Quantifying energy: BP Statistical Review of World Energy June 2006*; BP Distribution Services, London, 2006. A forrás egy pdf dokumentum, amely a http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2006/STAGING/local_assets/downloads/pdf/statistical_review_of_world_energy_full_report_2006.pdf
11. Internet címen érhető el; letöltve: 2007. 02. 02.

INTERNETES FORRÁSOK

1. <http://en.wikipedia.org>, (letöltve: 2007. 01. 19.)
2. <http://news.moneycentral.msn.com> (letöltve: 2007. 01. 20.)
3. <http://www.aljazeera.com> (letöltve: 2007. 02. 04.)
4. <http://www.answers.com>, (letöltve: 2007. 01. 19.)
5. <http://www.c4ads.org> (letöltve: 2007. 01.19.)
6. <https://www.cia.gov> (letöltve: 2007. 01. 20.)
7. <http://www.dhs.gov> (letöltve: 2007. 01.19.)
8. <http://www.encyclopedia.com>, (letöltve: 2007. 01.19.)
9. <http://www.isn.ethz.ch>, (letöltve: 2007. 01. 19.)
10. <http://www.opec.com> (letöltve: 2007. 02. 04.)
11. <http://www.realcities.com> (letöltve: 2007. 02. 12.)
12. <http://www.time.com> (letöltve: 2007. 02. 03.)
13. <http://www.un.org> (letöltve: 2007. 02. 10.)
14. <http://www.venezuelanalysis.com>, (letöltve: 2007. 01. 19.)
15. <http://www.wn.com> (letöltve: 2007. 01. 20.)
16. <http://www.worldthreats.com> (letöltve: 2007. 02. 03.)